

Høringsvar til "Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi"

Innledning

[Forskningsinstituttene fellesarena, FFA](#) representerer de 33 selvstendige forskningsinstitutter og -konsern som mottar grunnfinansiering fra Forskningsrådet, samlet 7200 årsverk og 11 mrd. kr i årlig omsetning, derav 1,2 mrd. kr fra utlandet. Forskningsinstituttene arbeider i stor grad tverrfaglig, men NENTs retningslinjer vil særlig være sentrale for noen forskningsinstitutter som SINTEF, NORCE, IFE, NORSAR, NOFIMA, NIBIO, NINA, NILU, NIVA, CICERO mfl. Forskningsinstituttene samfunnsoppdrag er bl.a. beskrevet i Regjeringens [Strategi for helhetlig instituttpolitikk](#) (2020): *Instituttsektoren skal utvikle kunnskapsgrunnlag for politikktutforming og bidra til bærekraftig utvikling og omstilling, gjennom forskning av høy kvalitet og relevans.*

FFA takker for muligheten til å gi høringsvar til revidert utgave av *Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi*. Vi har tidligere gitt høringsinnspill til NENT forskningsetiske retningslinjer bl.a. i 2015. Vi ser at retningslinjene som nå foreligger er vesentlig utvikla med hensyn til viktige områder som for eksempel føre-var prinsippet, åpenhet og oppdragsforskning. Bl.a. mener vi det er bra at retningslinjene har et "Sammendrag", en kortversjon som kan fungere som huskeliste i hverdagen, og med utfyllende beskrivelser. Det tror vi vil bidra til å øke bevisstheten og anvendeligheten av retningslinjene for forskere. Vi mener gjennomgående at retningslinjene har fått et godt løft gjennom tydelige og nyanserte omtaler. I det følgende vil vi peke på noen områder hvor vi etterlyser justeringer.

Samordning av forskningsetiske retningslinjer for NESH og NENT

FFA er enig i at forskning i økende grad utøves i et tverrfaglig samarbeid, som fordrer at en forholder seg til forskningsetiske retningslinjer på tvers av fag, ref. pkt.7. Ikke minst gjelder dette forskningsinstituttene anvendte forskning. I stor grad er de forskningsetiske vurderingene og bakgrunnen for dem universelle og ikke spesifikke for naturvitenskap. Vi mener derfor det er sterkt ønskelig at retningslinjene som utarbeides av NESH og NENT samordnes til ett sett med forskningsetiske retningslinjer og at de fagspesifikke retningslinjene etableres som utfyllende, i vedlegg. Det vil gi retningslinjene et felles format, mot dagens relativt ulike oppbygging, og gjøre dem vesentlig enklere å orientere seg i for forskere og forskergrupper som arbeider med tverrfaglig forskning.

Forskningens rolle i samfunnet

FFA er enig i retningslinjenes påpekning av at forskningen har et selvstendig ansvar for egen rolle i samfunnsutviklingen, inkludert å bidra til den offentlige samtalen (pkt. 1 og 2). Når retningslinjene beskriver forskeres, forskningsinstitusjoners og forskningsfinansiørers ansvar for å bidra til bærekraftig utvikling, biologisk mangfold og global rettferdighet, er vi mer skeptiske til om de hører hjemme i retningslinjene. De reviderte retningslinjene forsøker å konkretisere forskningens ansvar, men vi stiller likevel spørsmål ved om forskeren, forskningsinstitusjonen eller forskningsfinansiøren har mulighet til å fullt ut ta ansvar for å vurdere de langsiktige effektene og verdiene av kunnskapen som utvikles. Vi er selvsagt enige i at bærekraft, biologisk mangfold og global rettferdighet er riktige og viktige mål for all menneskelig aktivitet, til dels allmenntiske mål og til dels overordnede politiske mål. Vi mener det bør skilles mellom disse og forskningsetiske problemstillinger som spesifikt gjelder forskning, forskere og forskningsinstitusjoner. FFA mener det forskningsetiske ansvaret bør avgrenses til å gjelde disse.

Under "Forskningens rolle i samfunnet" vil vi foreslå et nytt punkt som beskriver forskerens, forskningsinstitusjonens og forskningsfinansiørens ansvar for å sikre effektiv bruk av samfunnets ressurser. Ressurseffektivitet er aktualisert mht. begrensninger i økonomisk og menneskelig kapasitet. Det bør reflekteres ved å omtale den enkelte forskers og forskerinstitusjons ansvar for å benytte samfunnets forskningsressurser mest mulig effektivt og få størst mulig samfunnsnytte av ressursene.

Redelighet, etterrettelighet og åpenhet

FFA mener retningslinjenes påpeking av at "Forskning skal være så åpen som mulig, men så lukket som nødvendig" (pkt.5), er viktig, og dette er det også internasjonal enighet om. Vi er enige i påpekingen i pkt. d) *eksklusiv bruksrett av forskningen har en tidsbegrensning*. Dette er gyldig så lenge det er snakk om forskning som er helt eller delvis finansiert av det offentlige. Ved privat fullfinansiert forskning, er det også et mål at forskningen skal bli åpen, men det vil ikke alltid kunne være tilfelle. Det kan være kommersielle hensyn som begrenser dette. Sikkerhetshensyn og personvern hensyn vil også kunne begrense åpenheten i offentlig finansierte prosjekter.

Vi mener derfor følgende som er skrevet inn under "Utvalgte tema, Åpenhet" s. 19 er godt formulert og bør legges inn i omtalen av åpenhet i pkt.5: *Selv om åpenhet er hovedregelen, finnes det legitime grunner til å begrense åpenhet, knyttet til personvern, sikkerhet og kommersialisering. Slike unntak fra den forskningsetiske hovedregelen om åpenhet må være forskningsetisk forsvarlige og tydelig begrunnet.*

Interessekonflikter og habilitet

FFA mener at omtalen av interessekonflikter (pkt.10) er viktig og god. Det gjelder også omtalen av habilitetsvurdering av forskeren som fagfelle (pkt.11), men her mener vi en bør legge til at forskerens habilitet må vurderes også i lys av private relasjoner, i tillegg til kompetanse og profesjonelle relasjoner.

Varsling

FFA er enig i at det skal legges til rette for varsling om kritikkverdige forhold, også når det gjelder forskningsetisk relevante varslingssituasjoner. Vi mener omtalen under varsling er god. Samtidig skal alle forskningsinstitusjoner ha etablerte varslingsrutiner, og loven pålegger alle å ha redelighetsutvalg som skal håndtere varsel om mulige redelighetsbrudd. Vi stiller derfor spørsmål ved om det er behov for egne nasjonale retningslinjer for varsling av mulige brudd på forskningsetikk, da det allerede er dekket på institusjonsnivå og forankret i lov. Det synes overflødig å gjenta retningslinjer som allerede er etablert gjennom institusjonenes varslingsrutiner og forskningsetiske rutiner.

Oppsummert

- FEK bør samordne retningslinjene for NESHs og NENTs områder og legge fagspesifikke retningslinjer i vedlegg. Det vil lette bruken for forskere og forskningsinstitusjoner vesentlig i en hverdag med økende grad av tverrfaglig forskning.
- Forskningsetiske retningslinjer bør avgrenses til forskningsetiske problemstillinger som gjelder forskning, forskere og forskningsinstitusjoner. Ressurseffektiv bruk av forskningsmidler er et hensyn som bør inngå her. Andre allmenntsetiske eller overordna politiske mål er viktige, men forskeren, forskningsinstitusjonen eller -finansiøren har ikke ansvar for eller myndigheten til å oppfylle disse.
- Legitime grunner for å begrense åpenhet bør løftes fra "Utvalgte tema" til kapittelet om åpenhet.

Vennlig hilsen

Agnes Landstad
Daglig leder FFA